

Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego
w Poznaniu

**Katedra i Klinika
Neurologii Wieku Rozwojowego**

60-355 Poznań, ul. Przybyszewskiego 49
☎ (061) 8691255 fax: (061)8691553

Kierownik: Prof. dr hab. n. med. Barbara Steinborn

bstein@ump.edu.pl

Poznań, dn.17.10.2019 r.

Recenzja pracy doktorskiej mgr Barbary Szukiel

pt.: "Ocena zaburzeń mowy i komunikacji dzieci z autyzmem w wieku przedszkolnym i szkolnym".

Autorka podjęła się opracowania interesującego i ważnego tematu jakim jest ocena zaburzeń mowy i komunikacji w grupie dzieci z objawami ze spektrum autyzmu.

Dzieci z objawami ze spektrum autyzmu mają znacznie ograniczone możliwości komunikowania się i nawiązywania kontaktów a przez to także ich funkcjonowanie w grupie rówieśniczej i w przyszłości samodzielne życie jest znacznie utrudnione. Wśród osiowych objawów autyzmu wymieniane są także stereotypowe wzorce zachowań. Aby zaproponować jakiegokolwiek formy leczenia, usprawniania chorych z tym zespołem chorobowym należy przede wszystkim wnikliwie ocenić istniejące objawy. Badanie takich chorych wymaga nie tylko poznania ich historii, zebrania wywiadu ale przede wszystkim cierpliwej obserwacji oraz przeprowadzenia wielu badań, ankiet i testów. Takie badania muszą też być powtarzane, bo ważna jest też dynamika zmian i ciągła stymulacja rozwoju tych osób.

Praca mgr Barbary Szukiel oparta jest na wnikliwej i szerokiej analizie stanu 140 chorych (w wieku 4-9rż.) z autyzmem oraz 90 osobowej grupie zdrowych dzieci w tym samym przedziale wiekowym.

Temat ten jest niezwykle ważny i aktualny, szczególnie wobec coraz częściej rozpoznawanych zaburzeń ze spektrum autyzmu oraz konieczności zapewnienia wszechstronnej opieki nad takimi chorymi. Badania, które Doktorantka przeprowadziła a zwłaszcza niezwykle szczegółowa i szeroka a zarazem wnikliwa analiza może posłużyć w przygotowaniu propozycji oceny zaburzeń mowy i komunikacji w autyzmie.

Praca, którą przedstawiono mi do recenzji ma typowy, poprawny układ rozprawy doktorskiej. Przygotowana została na 139 stronach maszynopisu, zawiera 43 ryciny, 6 fotografii, aż 75 tabel i 226 pozycji piśmiennictwa zagranicznego i polskiego. Spis piśmiennictwa został starannie dobrany.

Autorka rozpoczyna pracę od przedstawienia osiowych objawów autyzmu. Koncentruje się jednak na prezentacji nieprawidłowości w mowie i komunikacji dzieci z autyzmem. Z dużym znanstwem tematyki, którą porusza omawia liczne dysfunkcje mowy i języka w autyzmie. Do wstępu dołącza także bardzo dobrze przygotowaną część poświęconą alternatywnym i wspomagającym metodom komunikacji. Prezentuje także założenia diagnozy logopedycznej prowadzonej u dzieci z autyzmem. Ta część rozprawy została przygotowana niezwykle starannie z dużą dbałością o merytoryczne wartości w oparciu o aktualne piśmiennictwo.

Cele i założenia pracy zostały sformułowane poprawnie. Autorka zaplanowała przeprowadzenie oceny zaburzeń mowy i komunikacji u dzieci z autyzmem. Zaplanowała ocenę obszarów deficytowych w rozwoju języka, ocenę umiejętności językowych z porównaniem dwóch grup (chorych i zdrowych), ocenę nasilenia i charakteru zaburzeń językowych a także porównanie umiejętności komunikacyjnych dzieci, które korzystają z systemów alternatywnej komunikacji oraz wpływ wieku postawienia diagnozy i rozpoczęcia leczenia u dzieci z ASD na rozwój umiejętności komunikacyjnych.

Wszystkie te cele, w oparciu o dobrze przedstawiony materiał podlegający wnikliwej analizie i metody badawcze, konsekwentnie zrealizowała i bardzo skrupulatnie przedstawiła wyniki tych badań.

W części poświęconej prezentacji materiału i metod badawczych Autorka szczegółowo omawia charakterystykę badanej/analizowanej grupy, opisując kryteria włączenia i wyłączenia z analizy. Nie podaje jednak danych dotyczących sposobów kwalifikacji dzieci z grupy kontrolnej. Kto kwalifikował dzieci do badań? Czy były

przeprowadzone jakiegokolwiek badania np. logopedyczne, czy opierano się tylko na wywiadzie? Szczegółowo omawia także metodologię przeprowadzonych badań. Prezentuje etapy prowadzonej oceny oraz narzędzia, które wykorzystano do oceny mowy i komunikowania się. Ta część pracy to przykład rzetelnej prezentacji narzędzi użytych do badań. Doktoranta oddzielną część pracy poświęca także opisowi zastosowanych w pracy metod statystycznych. Ta część jest również prawidłowo i zrozumiale przedstawiona.

W części – wyniki - Autorka starannie przedstawiła wyniki wszystkich badań i analiz wykorzystując starannie przygotowane tabele i ryciny. Dane w tabelach i na rycinach są podczas prezentacji niektórych wyników są powielane.

Przedstawione wyniki badań pokazują dużą wnikliwość Doktorantki w poszukiwaniu ważnych informacji. Na uwagę zasługują np. dane na temat używania przez dzieci tzw. wysokich technologii oraz pytania o przeprowadzone szczepienia. To ważne elementy w procesie obserwacji i diagnozy różnych objawów w populacji dzieci i młodzieży, szczególnie w dzisiejszych czasach i wszechobecnych urządzeń z zakresu tzw. wysokiej technologii w życiu codziennym. Podobnie ważne jest pytanie o przeprowadzenie szczepień w dobie częstej, niczym nie uzasadnionej z naukowego punktu widzenia, krytyki na temat roli i znaczenia szczepień w indukowaniu niektórych chorób.

Wątpliwości recenzenta co do naukowego charakteru badań budzą dane na temat tzw. integracji sensorycznej. Jak przeprowadzono badania nadwrażliwości słuchowej i nadwrażliwości na dotyk u dzieci z ASD? Podobna uwaga dotyczy danych na temat częściowego i całkowitego kontaktu wzrokowego. Ja to oceniano? Czy chodzi o czas utrzymania kontaktu wzrokowego?

Wszystkie wyniki zostały poddane starannej analizie a także poprawnie i krytycznie były komentowane. Do przygotowania takiej liczby danych opartych na badaniach dużej grupy dzieci Doktoranta na pewno musiała poświęcić dużo czasu. Nie podała jednak ile czasu zajmowało Jej przeprowadzenie takich badań. Taka informacja powinna jednak znaleźć się w pracy aby pokazać trudności w pracy z dziećmi z ASD.

Te wartościowe wyniki, które uzyskano w pracy, powinny być opublikowane i upowszechnione w środowiskach profesjonalistów, którzy zajmują się tym problemem.

W dyskusji Autorka daje się poznać jako osoba bardzo dobrze znająca tematykę i aktualne doniesienia dotyczące przedmiotu badań. Bardzo dobrze omawia czynniki etiologiczne ASD. Odnosi się do wielu aktualnych publikacji. Wszystkie wyniki swoich analiz dyskutuje niezwykle wnikliwie i krytycznie, co znacznie podnosi walory tej pracy i dyskusji. Przedstawia także w krytyczny sposób ograniczenia pracy. Omawiając zaburzenia z kręgu tzw. integracji sensorycznej (SI) powołuje się na Ayres, ale nie cytuje Jej prac w spisie piśmiennictwa.

Większość wniosków przedstawionych na zakończenie pracy jest sformułowana poprawnie. Trafnie oddają cele zaplanowanej pracy. Wniosek nr 2 nie odzwierciedla celów pracy. Wniosek nr 4 jest truizmem, nie wynika z przeprowadzonych badań. Wniosek nr 6 także nie jest podsumowaniem badań, Autorka nie postawiła takiego celu. Wnioski 10 i 11 powinny być scalone

Rozprawę doktorską mgr Barbary Szukiel oceniam bardzo dobrze. Praca ta została bardzo dobrze przygotowana i zrealizowana. Ma wiele walorów poznawczych. Mało jest prac opublikowanych w Polsce, które poruszają tematykę zaproponowaną przez Autorkę tej dysertacji. Opracowanie i wyniki, które Doktorantka prezentuje powinny być impulsem do przeprowadzania jak najszybszej diagnostyki i terapii w przypadku podejrzenia autyzmu oraz edukacji osób zajmujących się takimi pacjentami. Praca ta może też być traktowana jako przyczynek do dalszych badań i wpisuje się w dyskusję na temat potrzeby badań i wczesnego usprawniania dzieci z objawami ze spektrum autyzmu.

Stawiam wniosek do Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku o dopuszczenie mgr Barbary Szukiel do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Barbara Steinborn

